

Miten ja miksi suhde roomalaiskatolisuuteen on muuttunut?

Tiililä-seura 5.4.2019 Timo Junkkaala

Otsikossa ei mainita kenen tai keiden suhteesta roomalaiskatolisuuteen on kysymys. Tarkastelen aihetta lähinnä viidennen herätysliikkeen näkökulmasta, mutta samalla vähän yleisemminkin Suomen ev.lut. kirkon ja roomalaiskatolisen kirkon suhteen kehitystä ajatellen.

Muutamia tunnettuja teologeja on maailmalla ja nyt Suomessakin siirtynyt roomalaiskatoliseen kirkkoon. Aiemmilla ajoilla meillä tunnetaan lähinnä vain dogmatiikan professori Seppo A. Teinosen liittyminen Rooman kirkkoon hänen jäätyään eläkkeelle ja muutettuaan Espanjaan.

Uutta on nyt mm. se, että kun aiemmin varsinkin herätysliikkeissä suhtauduttiin hyvin kriittisesti ja torjuvasti roomalaiskatoliseen kirkkoon, nyt niissäkin on tapahtunut muutoksia.

On siis syytä kysyä, miten ja miksi suhtautuminen roomalaiskatoliseen kirkkoon on muuttunut ja mitä muutoksesta mahdollisesta voi seurata.

Aiemmin katolinen kirkko nähtiin pääasiassa uhkana

Voimakkaimmin roomalais-katolisesta kirkosta varoitti aikanaan Uuras Saarnivaara (1908-1998). Hänen kirjoissaan Kohti suurta Baabelia (1960), Suuri luopumus (1967) ja Harmageddon (1969) Rooman kirkko ja ekumeeninen liike samaistetaan Ilmestyskirjan luvussa 17 kuvattuun porttoon. ”Viimeisinä aikoina muodostuu täten ”Baabelportoksi nimitetty yleiskirkko”, hän kirjoitti.

Saarnivaara oli lestadiolaistalusta ja Amerikan kautta viidenteen herätysliikkeeseen, lopuksi erityisesti Kansanlähetyksen yhteyteen tullut teologi ja pappi. Saarnivaarasta kaksi väitöskirjaa julkaissut Ari Auranen on todennut, että Saarnivaara oli saanut ratkaisevia vaikutteita amerikkalaisesta fundamentalismista ja antikommunismista. Hän toimi kahteen otteeseen pappisseminaarin opettajana Ameriikassa, ensin vuodesta 1939 vuoteen 1954 Suomi-Synodin seminaarin opettajana Hancockissa Michiganissa ja uudelleen 1964-1967 vastaavassa tehtävässä Minnesotassa.

Suomessa hän kiersi 1948 ja 1949 kesäisin etupäässä Rauhan Sanan lestadiolaisuuden tilaisuuksissa, toimi 1954-57 Kansan Raamattuseuran Sana-lehden päätoimittajana, 1957-1964 Suomen Raamattuopiston Sisälähetysopiston johtajana ja vuoden 1967 jälkeen eri tehtävissä Kansanlähetyksessä.

Saarnivaara oli jo 1955 käynnistänyt ekumenian vastaisen kampanjan Vartija-lehden kirjoituksellaan. Vuonna 1960 Saarnivaara julkaisi suomeksi ruotsalaisen David Hedegårdin kirjan, joka oli 1953 ilmestynyt ruotsiksi nimellä Söderblom, påven och det stora avfallet. Saarnivaaran suomentamana se ilmestyi nimellä Kohti suurta baabelia. Tiililän arvostelun mukaan kirja oli käännöksessä sen verran muuttunut, että sitä oli syytä pitää Saarnivaaran kirjana. Tiililä näki kirjassa paljon hyvää, mutta ei hyväksynyt yleistystä, jonka mukaan kirkollisen elämän valtaosa leimattiin liberaaliteologian ja ekumeenisen ajattelun myrkyttämäksi ja kirkon johtajia pidettiin ”saatanallisen maailmankirkon” valmistelijoina.

Hedegårdin kautta vahvistui Saarnivaaran yhteys amerikkalaiseen Carl Intiren perustamaan ja johtamaan liikkeeseen International Council of Christian Churches (ICCC). Markku Ruotsila on tutkimuksissaan osoittanut, että tämä liike on osa sitä Amerikan kristillistä oikeistoa, joka on Donald Trumpin takana.

Saarnivaara julkaisi 1966 englanniksi kirjan Armageddon. Uuden tien kustantamana hän julkaisi uuden ekumeniakriittisen kirjan Suuri luopumus vuonna 1967. Harmageddon ilmestyi suomeksi 1969. Näissä kirjoissa Saarnivaara toisti aiemmin esittämänsä väitteet, joiden mukaan ilmestyskirjan punainen peto on kommunismi ja portto on yhdistynyt luopiokirkko, joka on syntyy Kirkkojen Maailmanneuvoston johtamasta ekumeenisesta liikkeestä ja Rooman kirkosta.

”Karitsansarvinen Antikristus-peto toimii punaisen petovallan kannattamana (porttonainen helakanpunaisen pedon selässä) ja käyttää sen valtaa (toimii sen valtuuttamana) taivutellen ihmisiä kumartamaan punaista petoa, tunnustamaan sen Jumalan lähettämäksi ja alistumaan sen valtaan.”

”Kristuksen todellinen seurakunta on ’Karitsan morsian’ ja ’Karitsan vaimo’, joka tahtoo pysyä uskollisena. Kirkko, joka on Kristukselle ja Jumalan sanalle uskonon, on muuttunut ’portoksi’, joka viljelee luvattomia yhteyksiä vieraitten oppien, uskontojen ja ideologioiden ja yleensä maailman kanssa.”

”Ilm. 17. luvussa kuvattu ’suuri portto’ eli ’suuri Baabel’ on -maailmallisuuteen langennut Kristuksen kirkko eli lujaksi kirkkolaitokseksi järjestäytynyt lihallinen valhekristillisyyys.” (Suuri luopumus s. 230-231:)

Kansanlähetyksessä Saarnivaaraa pidetään yhä liikkeen keskeisenä ja tärkeänä opettajana, vaikkei ehkä nimenomaan tämän ekumenia ja Rooma-kritiikin tähden.

Dogmatiikan professori Osmo Tiirilä (1904-1972) seurasi 1950-luvulla roomalaiskatolista teologiaa ja samoin roomalaiskatolisen kirkon aktivoitumista Suomessa. Hän varoitti Rooman kirkon propagandasta, muistutti että dominikaanit eivät ole tervetulleita Suomeen ja ihmetteli, miksi katolisilla on Suomessa 22 pappia vaikka seurakuntalaisia on vain 1200.

Toisaalta hän kiinnitti huomiota myös siihen, että Rooman kirkon teologit kirjoittivat silloin myönteisemmin Lutherista ja uskonpuhdistuksesta kuin aiemmin. Hän esitteli joulukuussa 1955 Uusi Suomi -lehdessä Joseph Lortzin kirjan Die Reformation in Deutschland, mikä oli käänteentekevä uudelleen arviointi roomalaiskatolisessa reformaation tulkinnassa.

1960-luvulla Tiirilä näkemys muuttui ensin pikkuhiljaa ja lopulta radikaalisti. Hän erosi syksyllä 1962 luterilaisesta kirkosta (Hän syytti kirkon johtoa ja kirkollista lehdistöä pelastussanomien syrjäyttämisestä ja puuhailusta kaikessa muussa.). Pian hänen kiinnostuksensa ja arvostuksensa roomalaiskatolista kirkkoa kohtaan kasvoi ja 1968 hän tiedusteli mahdollisuutta päästä Rooman kirkon jäseneksi.

Tiirilä oli lähellä herätysliikkeitä ja häntä arvostettiin niiden piirissä, varsinkin viidennessä herätysliikkeessä suuresti, mutta nimenomaan suhteessa ekumeniaan ja Roomaan hän kulki eri tietä kuin viidennen herätysliikkeen pääuoma.

Vatikaanin II kirkolliskokouksen (1962-1965) merkitys

Muutokseen vaikuttivat monet tekijät. Yhtenä merkittävimmistä pidetään Vatikaanin II kirkolliskokousta, jonka antia kokouksessa tarkkailijana ollut professori Seppo A. Teinonen teki Suomessa tunnetuksi ja josta Emil Anton on kirjoittanut hyvin informatiivisen ja mielenkiintoisen kirjan.

Joidenkin mielestä Vatikaanin II kirkolliskokous ei ollut vain 1900-luvun merkittävin kirkollinen tapahtuma vaan merkitsi ”konstantinolaisen aikakauden, keskiajan ja vastauskonpuhdistuksen loppua”, uudenlaista kristinuskoa, kirkon syvää hengellistä uudistumista. Toiset taas sanovat, että Rooman kirkko lankesi modernismin ansaan ja hylkäsi menneisyytensä ja perusteensa. Kolmansien mielestä kokous ei oikeastaan muuttanut Rooman kirkossa mitään olennaista.

Kokous oli kummallinen tapahtuma, josta ei puuttunut tragiikkaa eikä komiikkaa. Konservatiivit ja liberaalit kävivät vuosien taiston, jonka aikana paavikin ehti vaihtua. Lähtökohta oli jo lähes mahdoton. Yli 2000 piispaa kävi teologisia keskusteluja kaikista mahdollisista aiheista ja yritti saada aikaan mielekkään tekstin. Tuloksena onkin uskomatonta sumpulointia, asioiden vatkamista, paavin välistä vetoja ja hänen vastustamistaan, loputtomia äänestyksiä ja kompromisseja. Koko hankkeen alullepanija paavi Johannes XXIII olikin tokaissut: ”Kukaan täällä ei osaa pyörittää kirkolliskokousta, ja syy on yksinkertainen – kukaan meistä ei ole koskaan aiemmin ollut kirkolliskokouksessa.”

Oliko kokous siis kirkkohistoriallinen käänne? Itse asiassa juuri kysymys, miten Raamattuun ja traditioonsa sitoutunut kirkko yleensä voi muuttua ja uudistua, kummitteli lähes jokaisen käsiteltävän kysymyksen taustana. Rooman kirkon omaksi vastaukseksi kirjattiin, että ”apostoleilta peritty traditio jatkuu (lat. proficit, edistyy) Pyhän Hengen avulla Kirkossa, ... käsittäminen kasvaa... Kirkko pyrkii ... jumalallisen totuuden täyteyteen.” Tämänkin asian ilmaiseminen selkeästi ja yksiselitteisesti tuotti suuria vaikeuksia. Erityisesti jälkeenpäin on puhuttu siitä, että kyse oli ja on reformin ja jatkuvuuden hermeneutiikasta (ilmaus, jota erityisesti Benedictus XVI käytti), joka nousee perinteestä, mutta tulkitsee sitä uudessa vaiheessa uudella tavalla.

Mikä siis muuttui? Merkittävimpiin näkyviin muutoksiin on katsottu kuuluneen sen, että kansankieli syrjäytti latinan. Sinänsä tämä on kummallista, sillä kokous nimenomaan päätti säilyttää latinan, vaikka antoikin mahdollisuuden anomuksesta alkaa käyttää kansankieltä. Sama oli tilanne molempien ehtoollisaineiden jakamisen suhteen. Päätökseksi kirjattiin pitäytyminen Trenton päätöksiin eli vanhaan käytäntöön. Paavin määrittelemissä tapauksissa ja piispan luvalla saattoi kuitenkin menetellä toisin. Tässäkin sallitusta poikkeuksesta tuli monin pakoin vallitseva käytäntö.

Muutosten merkityksen arviointi riippuu siitä, mitä pidetään tärkeänä. Opillisia muutoksia Vaticanum II:ssa ei varsinaisesti tapahtunut – oma kysymyksensä on, onko se Rooman kirkon kaltaisessa yhteisössä mahdollistakaan -, mutta asenteellisia ja toiminnallisia kyllä. Seurakuntalaisten osallistumista liturgiaan lisättiin ja siihen rohkaistiin. Ei vain muihin kristittyihin vaan myös muihin uskontoihin otettiin aiempaa myönteisempi kanta. Suuri osa päätöksistä oli kuitenkin sellaisten kompromissien tulosta ja punottiin sellaiseen ilmaisuun, ettei oikein kukaan ihan tarkasti tiedä, mitä päätös merkitsi. Onkin puhuttu enemmän konsiilin hengestä ja sen mukaisesta kehityksestä kuin itse teksteistä ja päätöksistä.

Joka tapauksessa Rooman kirkko alkoi puhua muista kristityistä ja muista kristillisistä kirkoista eri tavalla kuin aiemmin, nyt puhuttiin ”erossa olevista veljistä”. Erityisesti tapahtui lähentymistä ortodoksikirkkoon mutta liennytyistä myös protestanttisiin kirkkoihin. Tätä samaa liennytyistä tapahtui Johannes Paavali II:n aikana, joka vuosituhaten vaihteen riemuvuonna pyysi anteeksi kirkon virheitä ja pyrki rakentamaan ekumeenisia yhteyksiä.

Mutta selvää on, että traditio jäi Vatikaanin II kirkolliskokouksessa Raamatun rinnalle, että kirkolle ja viime kädessä paaville jäi valta tulkita Raamattua, ja että vain Rooman kirkko on edelleen ainoa oikea apostolinen kirkko. Luetteloja voisi jatkaa: paavin erehtymättömyys vahvistettiin, Marian synnittömyys ja taivaaseen ottaminen samoin, aneita ei poistettu, pappien selibaatti jäi voimaan, kiirastuleen ei kajottu jne. Voidaan aiheellisesti kysyä, muuttuuko mikään olennainen, jos oppi ei muutu.

Niinpä ilon aiheet on haettava muualta. Emil Anton löytää ne etenkin paavien puheista ja matkoista. Paavi Paavali VI:n Intian matkaa hän kutsuu hengelliseksi pyhiinvaellukseksi. ”Kuvat hänen säteilevistä ja toisaalta liikuttuneista kasvoistaan levisivät ympäri maailman. Paavali VI seurasi apostoli Paavalin esikuvaa maailmanlaajuisena lähetystyöntekijänä, rauhan, ilon ja rakkauden julistajana.”

Nykyisessä paavissa, Franciscuksessa on jotain samanlaista. Kuvaavaa koko tilanteelle ja Vatikaanin kokouksen tulkinnalle on hänen kannanottonsa ekumeniaan: ”Mitä meidän pitää odottaa? Että teologit pääsisivät sopuun? Vakuutan teille, että se päivä ei saavu koskaan... Emme voi odottaa: ykseys on tie, tie, joka täytyy kulkea yhdessä. Tätä on hengellinen ekumenia: rukoilla yhdessä, työskennellä yhdessä... Opettaa yhdessä. Mennä eteenpäin yhdessä.”

Näin Rooman kirkko voi suurimpana kutsua muita mukaan. Erimielisyydet ovat kuitenkin viime aikoina vain kasvaneet, kun monet protestanttiset kirkot ovat hyväksyneet naispappeuden ja samaa sukupuolta olevien liitot.

Vaikka Vatikaani II:ssa toteutui jotain siitä, mitä uskonpuhdistajat olivat esittäneet, keskeiset opilliset erot jäivät olemaan. Ja mitä pitemmälle lukee Antonin kirjaa ja kirkolliskokouksen tekstejä, sitä enemmän luterilainen lukija jää kaipaamaan sitä kirkkautta ja johdonmukaisuutta, jonka lain ja evankeliumin erottaminen ja Kristuksessa lahjoitettu pelastus ja vanhurskaus tuovat. Sellaisen kirkolliskokouksen hengen varaan, jota ei kyetty selväsanaisesti ilmaisemaan, ei voi kirkollista uudistusta rakentaa. Dogman ongelmia ei sanahelinällä ja paavin hymyllä voi ohittaa.

Suomalaisten kannalta olennaista oli, että Seppo A. Teinonen osallistui Vaticanum II:een tarkkailijana ja välitti Suomeen kokouksen antia. Teinosen oppilaat innostuivat Rooman kirkon teologiasta ja ekumeniasta.

Miksi Osmo Tiililän asenne katolista kirkkoa kohtaan muuttui?

Teinosen vaikutus lienee Tiililäänkin ollut merkittävä. Tiililää viehätti Rooman kirkon pitäytyminen Raamattuun ja ”opillinen kuri”. Tiililä vertasi Vatikaanin kirkolliskokousta Luterilaisen maailmanliiton Helsingissä vuonna 1963 pidettyyn yleiskokoukseen, jossa ei kyetty määrittelemään vanhurskauttamisoppia.

1960-luvun alkuvuosina Tiililä käsitteli luennoillaan useita katolisia teologeja, Möhleriä, Heileria, Lortzia ja antoi yhdelle parhaista oppilaistaan, Tuomo Mannermaalle aiheeksi Rahnerin teologian. Tiililä luki myös Küngin kirjoja ja antoi hänestä aiheita useammallekin. Erityisen voimakkaasti Tiililään vaikutti Mysterium Salutis. Syyskuussa 1967 Tiililä kirjoitti Uuteen Suomeen kolmiosaisen kirjoituksen aiheesta Onko Rooman kirkko muuttunut. Hän käsitteli Vaticanum II:sta ja Küngiä.

Syys-lokakuussa Tiililä osallistui Roomassa tutkijain kokoukseen. Heti matkan jälkeen hän ryhtyi selvittämään mahdollisuutta liittyä roomalaiskatolisen kirkon jäseneksi. Hän salasi tämän hankkeensa

julkisuudelta ja lähes kaikilta, mutta kävi keskustelemassa Suomessa toimineen dominikaani-isän Andre Bonduellen kanssa ja laati noita keskusteluja varten tekstejä, joissa esitti kysymyksiä ja ehtoja liittymiselleen.

17.11.1967 Tiililä kirjoitti piispa Paul Verschurenille luottamuksellisen kirjeen, jossa hän pyysi tulla otetuksi roomalais-katolisen kirkon jäseneksi. Verschuren vastasi ystävällisesti mutta torjui pyynnön, koska Tiililän ehdot osoittivat hänen haluavan toisaalta pitää kiinni luterilaisuudesta. Tiililän reaktio oli: "Ajatella: kirkkoon pääsemiseksi eivät riitä ekumeeniset tunnustukset ja persoonallinen usko! Kirkko keksii ehtoja niiden lisäksi."

Yksi syy siihen, että on syntynyt kiinnostus Rooman kirkkoon, on ollut luterilaisen ja yleensä protestanttisten kirkkojen hajaannukset ja teologinen epämääräisyys, horjuminen suhteessa Raamattuun. Rooma tuntuu kestävän ulkoisen ja sisäisen paineen paremmin kuin yleisen mielipiteen tuulen mukana kääntyilevä protestanttisuus.

Yhteinen julistus vanhurskauttamisopista

Vatikaanin toisen kirkolliskokouksen jälkeen toinen merkittävä käänne ekumeenisissa suhteissa tapahtui, kun Rooman kirkko ja Luterilainen maailmaliitto pääsivät yhteisymmärrykseen vanhurskauttamisopista ja allekirjoittivat sitä koskevan yhteisen julistuksen syksyllä 2000.

Yksimielisyyden löytäminen siinä kysymyksessä, joka oli ollut keskeisin erimielisyyden kohde, oli merkittävä askel, vaikka tuon yhteyden syvyys on kyseenalaistettu. Monien mielestä asiakirjan ilmaus, että on saavutettu yhteys vanhurskauttamisen perusteista vaikka vielä on eroja ilmaisuissa, pitäisi ilmaista päinvastoin. Yhteisymmärrys syntyi tietyistä ilmaisuista, mutta niiden takana on edelleen perustavanlaatuisia eroja, esim. syntikäsityksessä ja siinä, mitä armolla tarkoitetaan.

Benedictus XVI:n kirjat

Roomalaiskatoliseen kirkkoon ja teologiaan on viidennessä herätysliikkeessä kiinnitetty pitkään vain vähän huomiota. Kansainvälisesti liike on ollut lähellä muiden pohjoismaitten herätysliikkeitä ja Lausannen liikettä.

Uutta ja monia yllättänyttä vaihetta merkitsi se, että Raamattuopiston kustannusliike Perussanoma julkaisi Benedictus XVI:n kirjat Jeesuksen viimeiset päivät 2013 ja Syntyi neitsyt Mariasta 2014.

Benedictuksen kirja Jeesus Nasaretilainen, jonka Edita julkaisi vuonna 2008, herätti kiinnostuksen ja kun kävi ilmi, ettei Edita julkaise sarjan muita osia, tehtiin Perussanomassa päätös kirjojen julkaisemisesta.

Samassa yhteydessä julkaistiin myös kirja Evangelium benedictum, Siunattu evankeliumi, jossa käsiteltiin sekä Benedictuksen kirjaa että luterilaisen ja katolisen teologian kysymyksiä.

Palautetta Benedictuksen kirjasta tuli aika paljon ja monenlaista. Kaikki eivät pitäneet siitä, että Raamattuopisto julkaisi paavin kirjoja. Suurin osa palautteesta oli kuitenkin myönteistä, tähän tapaan: "Kiitos 'Jeesuksen viimeiset päivät' kirjan vinkistäsi. Ostin sen silloin sieltä ja pian olen sen lukenut. Se on todella hyvä kirja. Jokaiselta sivultaan. Käsittämätöntä, miten samanlainen opetus hänellä on, kuin mitä me

olemme luterilaisessa kirkossa saaneet. ... sitä on niin ilahduttavaa lukea. Kaikesta huomaa, että hänellä on Jeesuksen tuntemisen lisäksi myös erittäin syvä ihmisen tuntemus.”

Niille, jotka kritisoivat sitä, että Raamattuopiston kustannusliike julkaisi paavin kirjan, sanoimme, että lukekaa ensin kirja ja palataan sitten asiaan. Sanoimme myös, että harmi, ettei kukaan meidän kirkkomme piispoista ole julkaissut yhtä hyvää kirjaa Jeesuksesta.

On mielenkiintoista, että samalla kun osa viidettä herätysliikettä on antanut tunnustusta Rooman kirkolle sen pitäytymisestä Raamattuun monissa eettisissä ja dogmaattisissakin kysymyksissä, juuri tässä liikkeessä on voimakkaasti esitetty, ettei vanhurskauttamisopissa ole saavutettu sitä yksimielisyyttä, jonka Yhteinen julistus vanhurskauttamisopista väittää saavutetun.

Miksi suhtautuminen Rooman kirkkoon on siis muuttunut?

1. Roomalaiskatolisuus on kestänyt sekä kommunismin että maallistumisen paineet osaksi paremmin kuin protestanttiset kirkot (esim. Puola)
2. Room.kat kirkko on pitänyt paremmin kuin monet suuret protestanttiset kirkot kiinni Raamatusta ja kristillisestä perinteestä eettisissä ja osaksi myös dogmaattisissa kysymyksissä. Konkreettisesti se näkyy esimerkiksi aborttia, avioliittoa ja kirkon virkaa koskevissa kannanotoissa.
3. Room.kat kirkko on muuttunut Vatikaanin II kirkolliskokouksen jälkeen mm. avoimemmaksi muita kirkkoja kohtaan.
4. Suomalaiset piispat vierailevat Roomassa vuosittain ja viettävät Pyhän Henrikin messun Santa Maria sopra Minervassa.
5. Kansainvälisten yhteyksien lisääntyessä on kohdattu entistä enemmän yli kirkkokuntarajojen ja huomattu, että meillä on paljon yhteistä.
6. Teologinen työskentely molemmilla puolilla on vaikuttanut. On pitkä yhteinen historia ja sekä uskonpuhdistus että katolinen teologia on alettu nähdä uudella tavalla. Monet katoliset teologit arvostavat Lutheria (esim. Peter Manns) ja monet suomalaisetkin teologit ovat merkittävästi vaikuttaneet ekumeenisen asenteen vahvistumiseen (Teinonen, Mannermaa, Huovinen)
7. Paavi Johannes Paavali II:n toimet, jotka vaikuttivat mm. rautaesiripun ja kommunismin tuhoutumiseen, ja vierailu Suomessa ja muissa Pohjoismaissa 1989.
8. Yhteinen julistus vanhurskauttamisopista osoitti halukkuutta yhteisymmärrykseen ja samalla etteivät erot ole niin suuria kuin on aiemmin luultu. Suomessa on jatkettu ekumeenista työskentelyä ja julkaistu Vanhurskauttamisoppi kirkon elämässä (Ruotsin ja Suomen luterilais-katolisen dialogiryhmän raportti) vuonna 2010 ja Kirkkoa, ehtoollista ja virkaa koskeva suomalainen raportti vuonna 2017.
9. Ratzinger-Benedictus XVI on kirjoillaan vakuuttanut lukijansa siitä, että on olemassa erittäin tasokasta ja raamatullista roomalaiskatolista teologiaa.
10. Kristinuskosta vieraantumisen panee etsimään kristittyjen yhteyttä ja voimien kokoamista.
11. Reformaation juhlavuotta vietettiin 2017 yhdessä ekumeenisessa hengessä.
12. On korostettu sitä, että Suomen ja Ruotsin luterilaisilla kirkkoilla on eräässä mielessä erityisasema suhteessa Rooman kirkkoon: täällä historiallinen piispaus ei katkennut.

13. Suomessa on nuoria teologeja, jotka ovat ystäväystyneet yli kirkkokuntarajojen.
14. Suomen ev.lut. kirkon uusi virkakäsitys ja epäselvä suhtautuminen uuteen avioliittokäsitykseen on ajanut etsimään yhteyttä Rooman kirkkoon.

Tavoitteena ei ”paluu Roomaan” vaan ehtoollisyhteys

Seppo A. Teinonen ennusti, että kirkkojen yhtyminen tapahtuu jo 1980-luvulla. Yhteisessä julistuksessa vanhurskauttamisopista ja muissakin yhteyksissä puhutaan näkyvästä ykseydestä. Mitä sillä tarkoitetaan?

Arkkipiispa John Vikström käsitteli ekumeenisia kysymyksiä vuonna 1993 Upsalan kokouksen 400 vuotisjuhlassa. Hän totesi, että vaikka silloin puhuttiin hänen mukaansa ekumenian takatalvesta, Ruotsin ja Suomen luterilaiset kirkot ja Roomalaiskatolinen kirkko ovat yhdessä ottaneet tärkeitä askeleita ykseyden tiellä. Vikström lainasi paavi Johannes Paavali II:n sanoja: ”ehkä te siellä pohjoismaissa löydätte uuden ekumeenisen tien eteenpäin”.

Samassa tilaisuudessa Rooman kirkon Ykseyden komission johtaja kardinaali Cassidy viittasi paavin vierailuun kaikissa pohjoismaissa 1989 ja Ruotsin ja Suomen arkkipiispojen viettämään kirkkohistorialliseen vesperiin Pyhän Pietarin basilikassa 5.10.1991. Seuraavana päivänä (Vikström jatkoi) vaihdoimme rauhantervehdyksen ja paavi siunasi meidät konsekroidut ehtoollisaineet käsissään. ”Olimme tuolloin vain lyhyen askeleen päässä yhteisestä eukaristian vietosta”. Vikström mainitsi myös vuosittain toistuvan Pyhän Henrikin messun Santa Maria sopra Minervassa. Vikström, ”Kun Rooman piispa tällaisessa kontekstissa sanoo – kuten Cassidy alustuksessaan siteerasi – The search for unity does need concrete steps forward.. hän haastaa meitä astumaan rohkeasti eteenpäin kohti näkyvää ykseyttä, joka häämöttää edessämme jo aivan lähellä. ... Ruotsin ja Suomen luterilaisilla kirkkoilla on omassa perinteessään, esimerkiksi toimivassa ja kunniassa säilytetyssä historiallisessa piispuudessa, sellainen ekumeeninen potentiaali, jota samassa määrin ei ole kaikilla luterilaisilla kirkkoilla. Me voimme ja haluamme käyttää niitä ekumeenisia mahdollisuuksia, joita meillä on eräänlaisena etujoukkona luterilaisten kirkkojen suuressa yhteisössä. Ajatus siitä, että roomalaiskatolinen kirkko tutkii mahdollisuuksia tunnustaa meidät sisarkirkoiksi on meille mieluinen.”

Vikström ei tarkoittanut näkyvällä ykseydellä kirkkojen yhtymistä. Hän jatkoi: ”Oma käsityksemme kirkkojemme opillisesta, liturgisesta ja pastoraalisesta statuksesta ei kuitenkaan määrydy siitä, mitä muut kirkot meistä ajattelevat. Me katsomme olevamme Herran Jeesuksen Kristuksen yhden, pyhän, katolisen ja apostolisen kirkon perinnön edustajia ja työn jatkajia omassa maassamme ja maailmassa. Me tahdomme pitää reformaation perinnön ja kirkon uudistusvaatimuksen kunniassa ja juuri siksi me tahdomme rakentaa yhteyttä muiden saman apostolisen uskon ja todistuksen omaavien kirkkojen kanssa. Me emme voi emmekä halua ”palata Roomaan”, mutta Kristuksen kirkon ”ykseyden palauttaminen” (unitatis redintegratio) on myös meitä velvoittava ja innoittava haaste.”

Suurimpina ongelmia paavius ja naispappeus

Uusin vaihe suhteessa Rooman kirkkoon koettiin pari kuukautta sitten, kun Kuopion piispa Jari Jolkkonen Roomassa vieraillessaan ehdotti paaville tammikuussa 2019, että vanhurskauttamisjulistuksen jälkeen aloitettaisiin neuvottelut kirkosta, virasta ja ehtoollisesta. Jolkkosen mukaan ehdotus sai myönteisen vastaanoton.

Juuri noita kolmea asiaa koskeva ekumeeninen suomalainen dokumentti julkaistiin toissa syksynä. Dokumentin julkaisutilaisuudessa Eero Huovinen esitti kysymyksen: Olisiko virkaa koskevassa kohdassa päästy parempaan tulokseen, jos naispappeus ja paavius olisi rajattu ulkopuolelle? Kysymys paljasti, mistä kenkä puristaa. Ehtoollisyhteyden suurimmat esteet tulivat siinä mainituiksi.

Kun piispa Jari Jolkkoselta kysyttiin, kuinka lähellä ehtoollisyhteyttä ollaan, hän vertasi tilannetta maratonin juoksemiseen ja sanoi, että ollaan 39,5 kohdalla. Mutta jokainen tietää, että viimeiset kilometrit ovat raskaimmat.

Uhka vai mahdollisuus?

Olisiko siis mahdollista ja syytä etsiä yhdessä sellaista evankelista katolisuutta, sitä yhteistä kristillistä uskoa, joka juontaa juurensa apostoleista ja kirkkoisista ja jota myös Luther puolusti ja edusti?

Onko Roomalais-katolinen kirkko meille uhka vai mahdollisuus? Ehkä voisi vastata niin, että se on uhka lain ja evankeliuminerottamisen ja vanhurskauttamisopin kannalta, mutta mahdollisuus maailmaan mukautumista vastaan ja erityisesti eettisten kysymysten kannalta.

Torjumme sen tulkinnan, jota reformaation juhluvuonna markkinoitiin, että kirkkojen jakautuminen 1500-luvulla kuuluisi kirkkohistorian mustiin sivuihin. Kirkkojen jakautumista voi pitää valitettavana, mutta kirkkohistorian musta vaihe olisi jatkunut ilman uskonpuhdistusta. Meidän on syytä entistäkin varmemmin ja rohkeammin pitäisi sanoa, että Lutherin torjuminen 1500-luvulla oli Rooman kirkolta suuri virhe.

Uskonpuhdistuksen aarteet ovat meille luovuttamattomia. Lain ja evankeliumin erottaminen, vanhurskauttamisoppi (jumalattoman vanhurskauttaminen, samalla kertaa syntyinen ja vanhurskas) ja Raamattu opin ja elämän perustana ovat ne kalliit aarteet, joista iloitsemme ja pidämme kiinni.

Joka tapauksessa on selvää, ettemme voi emmekä saa elää kuin katolista kirkkoa ei olisi. Me voimme ja meidän tulee oppia siltä. Onhan kuitenkin enemmän sitä, mikä meitä yhdistää kuin sitä, mikä meidät erottaa. Meillä on ainakin periaatteessa yhteinen näkemys komiyhteisestä Jumalasta, Jeesuksen pelastusteosta ja Raamatusta Jumalan ilmoituksena.

Mikä siis voisi olla ekumeenisentyön tulos? Kirkkojen näkyvä yhdistyminen ei tunnu realistiselta eikä mielekkäältä. Sen sijaan Porvoon julistuksen kaltainen toinen toisensa ehtoollisen hyväksyminen voisi olla tavoitteena.

Meidän luterilaisten erityinen historiallinen tehtävämme on yhä pitää huolta omasta perinnöstämme, Lutherin löydöistä. Suurempi uhka kuin katolisen kirkon vaikutus on oman uskonperintömme kadottaminen. Ateismi, kaiken uskonnollisen ja erityisesti kristinuskon vastustaminen ja siitä luopuminen on suurin uhkamme. Siinä taistelussa olemme samassa rintamassa katolisen kirkon kanssa ja tarvitsemme toisiamme.

Kirkkojen sisällä käydään suurin taistelu Raamatusta. Siinä taistelussa Raamatulle uskolliset luterilaiset ovat pitkälti samassa rintamassa niiden roomalaiskatolilaisten kanssa, joilla on sama huoli ja päämäärä. Benedictuksen Jeesus-kirjat ovat tästä erinomainen esimerkki.

Vanhurskauttamisopissa ja lain ja evankeliumin välisen eron tekemisessä meillä on omat aarteemme, joista meidän tulee ehdottomasti pitää kiinni, jotta voimme tuoda kristikunnan yhteiseen pöytään uskonpuhdistuksen verrattomat aarteet.

Kirjallisuus

Anton Emil, Vatikaanin vallankumous? Johdatus Vatikaanin II kirkolliskokouksen (1962–1965) historiaan, teksteihin ja tulkintaan.

Benedictus XVI (Josph Ratzinger), Jeesus Nasaretilainen. Keuruu 2008.

Benedictus XVI (Joseph Ratzinger), Jeesuksen viimeiset päivät. Porvoo 2013.

Benedictus XVI (Joseph Ratzinger), Syntyi Neitsyt Mariasta. Porvoo 2014.

Hedegård David, Söderblom, påven och det stora avfallet

Junkkaala Timo, Osmo Tiililä, protestantti. Hämeenlinna 2004.

Junkkaala Timo (toim.), Euangelium benedictum. Siunattu evankeliumi. Katolisuus ja luterilaisuus Jeesuksen sanoman jäljillä. Vantaa 2013.

Lortz Joseph, Die Reformation in Deutschland.

Manns Peter ja Helmuth Nils Loose, Martti Luther. Freiburg 1982.

Saarnivaara Uuras, Kohti suurta Baabelia. Liberaaliteologia, ekumenia ja Raamattu. Lappeenranta 1960.

Saarnivaara Uuras, Armageddon – Before and After. Biblical End-Time Prophecies and Their Fulfillment in Our Time. Minneapolis. 1966.

Saarnivaara Uuras, Suuri luopumus. Modernismi, ekumenia, Raamattu ja luterilainen tunnustus. Suolahti 1967.

Saarnivaara Uuras, Harmageddon – ennen ja jälkeen. Raamatun lopunaikoja koskevat profetiat ja niiden toteutuminen nykyaikana ja lähitulevaisuudessa. Suolahti 1969.

Teinonen Seppo A, Suuntana ykseys. Valikoima ekumeenisia asiakirjoja 1910-1966. Helsinki 1967.